

Ковальський О.

*студент III курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.і.н., доцент кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ
Ухач В.З.*

«ДЕРЖАВА» НЕСТОРА МАХНА: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Падіння Російської імперії в лютому 1917 року поклало початок революції, яка ознаменувалася небаченими соціальними зрушеннями та протистояннями, докорінно вплинула на історію. Подібні періоди історії приносять як агресію та насилля, так і великі можливості для талановитих людей. Н. Махно став відомою історичною постаттю завдяки своїм успішним військовим маневрам. Проте, його внутрішньополітична діяльність залишається однією з найменш досліджених та найсуперечливіших питань історико-правової науки.

Дослідженням даного питання займається російський історик А. Шубін, який видав низку книг, присвячених анархізму. Автор у своїх працях розглядає зовнішню та внутрішню політику Н. Махна. Частково описав устрій держави отамана Гуляйполя його сучасник П. Аршинов. Що ж стосується сучасних українських науковців, то окремі аспекти діяльності Н. Махна розглядають у своїх публікаціях В. Чоп та І. Бик.

Метою роботи є висвітлення у правовому аспекті діяльності Н. Махна, а також особливостей створеного ним унікального державного утворення, заснованого на анархістських ідеях, його структури та становлення.

Розуміючи настрої серед населення, Н. Махно наполіг на необхідності створення Селянського союзу, який дав би можливість селянам самостійно підійти до вирішення питання про землю [1, с. 97]. Наступним сильним політичним кроком було запровадження обов'язкового членства усіх селян в цьому союзі, що разом вирішило питання безробіття населення.

На початку своєї діяльності Махно опирався на створену анархо-комуністами розгалужену систему дрібних організацій – профспілок, заводських комітетів та сходів-зібрань. Останні були для анархістських лідерів головною можливістю контактувати з населенням [2].

Ранньою весною 1918 року значно пожвавилася аграрна реформа. Землі, яких у махновців було достатньо, розподілялися між селянами. Розподіл здійснювався за принципом «кожен отримує стільки, скільки може обробити» [1, с. 97]. Водночас, здійсненню активніших реформ заважав зовнішній військовий чинник. Загальна воєнізована атмосфера унеможлилювала будь-які демократичні починання, що підтверджували самі махновці. Подібні перетворення в суспільстві можливі лише при закінченні бойових дій [3, с. 43].

Свою майбутню державу Н. Махно бачив у вигляді вільного ладу, при якому вся держава покрита місцевими, цілком самостійними самоуправліннями (вільними радами) [2]. Він вважав, що селянські ради є формою низової самоорганізації населення та основою нового суспільства.

Згодом Н. Махно почав задумуватися над «надбудовами» до однорівневих вільних рад. Він пропонував скликати певний представницький орган, який повинен був дати радам аналог конституції (основних положень їх діяльності), а можливо і приймати закони, згідно з якими діятимуть місцеві ради. Як гарантію того, що дані органи не стануть новим джерелом пригнічення, Махно та Аршинов писали, що дані органи не наділятимуться владою, вони лише виконуватимуть доручення трудовим колективом, який і створює та організовує даний орган. Такі органи утворюють систему виконавчої влади [4].

Влада, згідно із поглядами Н. Махна, повинна бути максимально децентралізованою. Н. Махно вважав, що органи самоуправління самі повинні обирати зручнішу для себе організацію та структуру. Попри розмитість у баченні форми даних органів, Гуляйпільський лідер чітко формував головні принципи їх діяльності.

Першою суспільно-політичною організацією, яка проводила політику Н. Махна, став Союз анархістів. Проте, отаман вирішив, що пора замінити анархо-військовий інститут уже демократичним – Військово-революційною радою (далі - ВРР). Задля цього в січні 1919 р. був проведений з'їзд рад району.

ВРР створювалася для забезпечення як військових, так і суспільних завдань. Всі рішення органу були загальнообов'язковими. Виняток складало лише управління оперативними завданнями [2]. Також рада приймала звіти про діяльність різноманітних структур. Складалася Військово-революційна рада в основному з десяти військових та трьох селян. Хоча, зважаючи на тогочасний тісний зв'язок цих суспільних груп, такий розподіл був не принциповий.

Як і в 1917 році з'їзди рад в Махновській державі вважалися найвищим авторитетом, а у 1919 р. вони отримали форму з'їздів Рад селян, робочих та фронтників. Їх рішення вступали в дію в конкретному районі після ухвалення відповідними сільськими сходами [2].

Особливо злободенним для багатомільйонного українського селянства було вирішення аграрного питання. У регіоні застосовувалася досить широка палітра підходів до господарювання на землі. Великий земельний фонд дозволяв доволі легко поєднувати різні інтереси, вести обцинне землекористування тощо [5].

Регулювання у сфері економіки здійснювала фінансова комісія ВРР, яка дотримувалася політики відмирання купюр. При цьому, задля зовнішніх закупівель Н. Махно таки використовував гроші, які відбирав у банків та багатих. Ці ж гроші йшли на соціальне забезпечення [2].

Існуюча соціально-політична система дозволила досить розвинути соціально-культурну інфраструктуру: створюються дитячі садки, школи, відкриваються госпіталі для поранених. Тогочасне Гуляйполе – це один із найкультурніших центрів України. Дітей масово вчили грамоті. Та основна просвітницька робота здійснювалася з дорослими [2]. Була проголошена повна свобода друку. Винятки складали лише публікації військового характеру та нав'язування державництва, яке протистояло ідеям анархізму.

Нестор Махно чудово розумів важливість у тогочасних політичних умовах власної дієздатної армії, тому приділяв їй значну увагу. Завдяки політиці

Н. Махна, він не відчував нестачі добровольців. Забезпечувати багатотисячну армію допомагали пожертви населення, а також трофеї, закупки, примусові вилучення [4]. Інститут регулярної армії не розглядався в принципі, адже вона побудована на примусі (військовий обов'язок, примусові мобілізації). Лише добровільні мобілізації, які проводилися лише за потреби за територіальним принципом. Бійці самостійно обирали собі командирів, вище командування обиралося на зборах [2].

Дуже багато уваги Н. Махно приділяв боротьбі з бандитизмом, який у той період був дуже поширеним явищем. Підтримання порядку він спочатку здійснював за допомогою армії. Попри радикальність методів (часті розстріли грабіжників), територія, підконтрольна махновцями, була найспокійнішою в околицях. На початку 1919 року для боротьби з внутрішнім ворогом було створено спеціальний орган контррозвідки при штабі Н. Махна.

В кінці 1919 року, коли Н. Махно був зайнятий військовою діяльністю, а ВРР – економікою, контррозвідка мала фактично необмежені можливості. Дії органу інколи були жорстокішими, ніж дії каральних органів більшовиків та денікінців, але масштаби їх все ж залишалися набагато менші, а мотивація – не такою кривавою. Все ж, контррозвідка дуже ефективно підтримувала безпеку та порядок у суспільстві, придушувала політичні змови та заклоти на корені. Завдяки ним у суспільстві майже не було проявів антисемітизму та бандитизму. Окрім цього, орган займався і розвідкою. Його підпільна мережа простягалася від Одеси до Новоросійська [2].

Попри відсутність університетської освіти, Н. Махно умів дуже тонко відчувати різні політичні, соціальні, військові моменти, умів швидко реагувати на них. Це привело до того, що будь-яка армія, яка зазіхала на приазовські території, повинна була рахуватися з махновцями. На нашу думку, трагедія полягала в тому, що гуляйпільський отаман, як ватажок регіонального масштабу, не зміг знайти собі союзників на всеукраїнському рівні. Це фактично з самого початку діяльності приречило рух на поразку [6].

Таким чином, попри свою зовнішню імпульсивність та невпорядкованість, Н. Махно досить чітко окреслив власне бачення майбутнього Української держави. Головним принципом діяльності Н. Махна була свобода народу, максимальна децентралізація та самоуправління селян. При цьому, велика роль приділялася підтриманню безпеки у суспільстві, яка забезпечувалася хоч і радикально, проте ефективно. Унікальне державне утворення, засноване на відсутності державного примусу та владних повноважень, на підтримці та забезпеченні з боку населення, мало великі перспективи для розвитку. Зовнішній фактор не дозволив реалізувати Н. Махнові свої ідеї.

Список використаних джерел

1. Жбанова К.Ю. Земельна політика Нестора Махна (1917-1921 рр.) / К.Ю. Жбанова // Сіверянський літопис. – 2013. – № 4-6. – С. 96-101.
2. Шубин А.В. Махно и махновское движение / А.В. Шубин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.makhno.ru/lit/book3.php>.
3. Чоп В.М. Проблема місцевого самоврядування в ідеології та політичній практиці махновського руху (1917-1921 рр.) / В.М. Чоп // Наукові праці історичного факультету ЗДУ. – 1999. – № 8. – С. 39-46.
4. Аршинов П. История махновского движения / А. Аршинов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://avtonom.org/old/lib/theory/makhno/hist.html>.

5. Шубин А.В. Анархистский социальный эксперимент. Украина и Испания. 1917-1939 гг. / А.В. Шубин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.makhno.ru/lit/book2.php>.

6. Бик І. Нестор Махно про державу, народ і суспільство / І. Бик. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.makhno.ru/st/25.php>

Ковтун Н.

*студентка V курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, в.о. завідувача кафедри
економічної безпеки та фінансових розслідувань ТНЕУ*

Москалюк Н.Б.

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

У відповідності до положень статті 1 Конституції України, Україна є соціальною, демократичною та правовою державою. Проте, розбудова України згідно положень Конституції є неможливою без наявності ефективних засобів захисту прав осіб, в тому числі і прав інтелектуальної власності. Зокрема, на сьогодні в Україні діють судовий та адміністративний порядки захисту прав. Проте, як свідчить міжнародний досвід, альтернативним та ефективним засобом захисту прав також є медіація.

Інститут медіації є новим для правової системи України, тому з метою забезпечення його ефективності необхідно дослідити інститут медіації у зарубіжних країнах, а саме у країнах англо-американської, традиційної та релігійної правових систем. Враховуючи встановлений обсяг доповіді, у даній роботі буде охарактеризовано інститут медіації однієї країни відповідної правової системи.

Насамперед слід зазначити, що станом на сьогодні у доктрині немає єдиного підходу до визначення поняття «медіація». Медіація є міжнародним терміном, який відповідає українському терміну «посередництво» [1].

Запровадження медіації у країнах традиційної та релігійної правових систем відбувалося разом з розвитком держави, оскільки громадські структури, які здійснювали різні форми посередництва існували ще з давніх часів.

Зокрема, залежно від конкретного історичного періоду, сільської або міської місцевості, а також особливостей традицій і звичаїв населення в різних регіонах китайської імперії, існувало достатньо велика різноманітність громадських структур, які здійснюють різні форми посередництва для врегулювання цивільних правовідносин. Першою ланкою, куди влада делегувала повноваження у вирішенні спорів по «незначних питань», були рід або клан [2]. Спеціально для допомоги при суперечках в зв'язку з договірними зобов'язаннями існував інститут особливих посередників, який був обов'язковою ланкою практично будь-якого цивільно-правового договору, в тому числі в сфері торговельної діяльності. Саме до нього, в разі конфлікту, в